

ból otthon varrtak. Kék vagy piros szegője volt, *galannyal* kötötték össze. A második világháború utáni években kezdett tért hódítani a szandál vise-
lése.

A viselet alkalmi és korosztályok szerinti megoszlása

Az eddigiekben a *kurtaszoknyás viselet* egyes elemeinek a történetiséget is figyelembe vevő bemutatását kíséreltük meg. A továbbiakban a viselet funkciójához, a viselési alkalmakhoz közlünk adalékokat. Ez a módszer természetesen bizonyos ismétlődéseket eredményez, de ez az áttekinthetőség kedvéért, úgy érezzük, megengedhető.

Pólyáskor

Már a pólyás korú gyermeknél is megkülönböztették a hétköznapi, ünnepi, a téli és a nyári alkalmakat. Az újszülött gyermek alapruhadarabja a *kis ing* volt, amit télen-nyáron viselt. Ehhez 2-3 hónapos koráig a *köldöktásli*, a *pelenka* és a *süsü* tartozott. Az így felöltöztetett gyermeket bepólyálták és a bölcsőbe helyezték. Keresztelőre és ünnepi alkalmakra a fehér *pólyavánkus*ba tették, fehér *réklit* és világos színű *süsüt* tettek a fejére. Nyáron *tacskakendő*be csavarva vette a karjára és vitte magával az anya az így felöltöztetett gyermeket. Télen a pici gyermeket nem igen vitték ki, de ha mégis, akkor a fejére tették még a *bundás vagy fodros süsüt*, és meleg kendőkbe csavarták. Otthoni munkáknál is szerették *tacskakendő*be csavarni a gyereket, mert így nem érezték a terhet, és a kezük is szabad volt. Természetesen ilyenkor a mosottabb, kopottabb *tacskakendő*ket használták. Mezei munkákra a pici gyermeket magukkal vitték, útra *tacskakendő*be csavarva, a mezőn pedig felállították a *háromláb*at, és ráakasztották a hozzá tartozó vászonlepedőt, az ún. *ringőt*, ebbe helyezték a gyermeket. A karon ülő gyermekre már a *réklicskét* is ráadták. A pólyáskor kb. egy évig tartott, attól függően, hogy milyen évszakban töltötte be a gyermek az egy évet. Ebben a korban nem nyírták, és nem fésülték a hajukat.

Kisgyermekkor

A kisgyermekkor a pólyáskor után kezdődik, és az iskoláskorig tart. Az első gyerekek úgy öltöznek, mint az 5-6 évesek. Ennek a kornak a legjelentősebb ruhadarabja a *melllesszoknya*, amelyhez mindig *ing* tartozik. A fiúknak fiús, a lányoknak lányos. Nyáron hétköznapi a fiúk ehhez tollas kalapot, a lányok *farkassüsüt* kapnak. Ezzel a három ruhadarabbal fel is vannak öltöztetve. Ünnepekre a szebb, kíméltebb *melllesszoknyát*, újabb *inget* vesznek fel. A kislányok nyakába fodrot tesznek, és a mellre az előre *maslira* megkötött szalagot. Tavasszal és ősszel ehhez jön még a *tutyi*, vagy ünnepi alkalmakkor a lányoknak a piros vagy kék *bárzsonycipő*. Télen fiúkra és a kislányokra is alulra a *kezesláb*ast, *trityit* adták, majd az inget. Erre jött a *kis kaca*, végül a *melllesszoknya*. Ha bent a házban voltak, a lábukra *tutyit* húztak, ha templomba mentek, *kapcát* és *csizmát* vettek a lábukra.

A fiúk haját ebben a korban kopaszra nyírták. Elöl hagytak egy kis haját, de azt nem fésülték.

Kislányok haját egyéves korban lenyírták, hogy jobban nőjön, de később már csak növesztették. A 3-4 éves lányok haját fültől fülig elválasztották,

az első részt a fejtetőn összefogták, megtekerték, *galannyal* vagy *pántlikával* megkötötték, hátul szabadon lógni hagyták.

Az 5-6 éves lányoknak, akiknek már hosszabb volt a hajuk, a fültől fülig elválasztott hajukat a fejtetőn *hármásba* befonták, majd a tarkónál hozzáfonták a többi hajat is. Pántlikával kötötték meg a végét.

Iskoláskor

Az iskolás korú kislányok viselete nem tér el a kiskorú lányokétól. Tavasztól őszig a *lémececs ingbe* és a *mellésszoknyába* öltöztették őket, késő ősszel és télen a *kis kacát* is felvették a *mellésszoknya* alá. A 8-9 éves lányok a *mellésszoknya* helyett már *pruszlikot* és *tarka szoknyát* viseltek, amelyen *pantó* (zsinórdisz) is volt. Nyáron meztláb vagy papucsban jártak, téle harisnyát, cipőt kaptak. Hajukat úgy fésülték, mint az 5-6 éves lányokét.

A fiúk iskoláskoruktól kezdve nadrágba, ingbe öltöztek, télen pedig a *kis kaca* helyett *kabátot* viseltek.

Hajukat kopaszra nyírták, lábukra *csizmát*, *kapcát* kaptak.

Hjúkor

A fiúk és a lányok amikor már kimaradtak az iskolából úgy öltöztek, mint a felnőttek. A lányok ekkor kapták meg a *péntőt*, *galléros szoknyát*, *todros inget*, *pofándlis pruszlikot* és néha a *piros csizmát* is.

Az iskolahagyott lányok az alsótestre nagyünnepeken a *todros inget* és a *pendelyt* vették magukra. *Alsószoknyából* 6-8-at vettek fel, majd a felső *selyemszoknyát* és *selyempruszlikot*. Legnagyobb ünnepeken a *vastag selyemszoknyát* és *pruszlikot* viselték. Erre kerültek a kiegészítők. Századunk elején a *nyecess*, majd a *selyemkendők*. A 30-as évek után a lányok kezdték elhagyni a *vállkendőket*, és a második világháború után már nem viselték. A *vállkendőre* került a *gyöngybevaló*, *begyegő*, *pityegő* és a 7-8 soros *ezüst gyöngy*. A szoknyákra a *körülkötény* (a 30-as évek után a *kis kötény*), a hozzá tartozó szalagokkal, a *kötényelével* és a *farravalóval*. A csipkés ingre a *karraaló szalag* került. Amikor elhagyták a vállkendőt, akkor már elmaradt a *gyöngybevaló* viselése is, de az ezüst gyöngy és a többi szalag továbbra is megmaradt. Hajukat *kitonóba fésülték*, lábukra fehér harisnya és piros csizma került. Kezükbe a *kezibevaló* vagy *zsebkendő*, imakönyv és rozsmaring vagy muskátli. Ez volt tehát a *nagyünnepi*, így csak templomba jártak.

A nagylányok minden búcsúra *vastag selyemruhát* kaptak, ez volt a legnagyobb ünneplő, ebben mentek húsvétvasárnap, úrnapkor, pünkösdkor misére. Az előző búcsúi ruhájukat búcsú vasárnapján litániára vették fel, és a litánia után a búcsúi bálban ebben egyet táncolhattak, s ekkor a nyolcsoros ezüst gyöngyöt is a nyakukon hagyhatták. Tánc közben a fiúk a lányokat zsebkendővel fogták meg.

Táncbajáró-ruhájuk mosó- vagy kartonanyagokból készült, de előfordult, hogy az anyjuk elhordott ünnepi ruhájából kaptak *táncbajárót*. Kedvelt színeik a halványpiros, rózsaszín és a halványkék volt apró virágmintákkal. Ezeket a ruhákat nem díszítették arany vagy ezüst csikkal, csak *pantóval*, *csipkével*. Tánchoz a *lémececs inget*, kartonruhát vették fel, gyolcskötényt kötöttek maguk elé, fehér harisnyát és bőrcipőt húztak a lábukra. Táncoláshoz nem viselték a *nyakbakendőket*, a *todros inget*, a *begyegőt*, a *karra-*

valót és a *farravalót* sem. A nyolcsoros ezüst gyöngy helyett csak az egy-soros ezüst gyöngy került a nyakba. Az egyetlen szalagdísz a *kötényeléaló* volt és az elmaradhatatlan *kezibevaló*.

A hétköznapokon és a munkában viselt ruhákat nem díszítették. Ezek mindig sötétebb színű mosóanyagokból készültek: karton, barhent. A fiatal lányok kedvelték a piros, élénk színeket.

Amikor szénagyűjtésre vagy szőlőmunkákra mentek, mindig szépen *télün-neplősen* öltöztek fel az útra, ott a munkánál már kopottabb ruhában dolgoztak. Aratáshoz a legkopottabb ruhákat használták.

Bőjtben egészen a 30-as évekig még a lányok is feketében jártak. Csak a 30-as évek után kezdett elterjedni bőjti időszakban is a sötét, barna, sötét-kék színek használata. Gyász esetén még a legfiatalabb lányok is feketébe öltöztek.

A legények ruházata nem volt annyira változatos, mint a lányoké. A múlt századból csak a háziszöttekre emlékeznek, ezt viselték télen-nyáron, hétköznap és ünnepen. A századfordulón kezdett terjedni a magyaros szabású posztóruha, de csak télen és ünnepi alkalmakra. Nyáron a legények bő ujjú vászoninget, ráncos gatyát, mellényt, csizmát és kalapot viseltek. A gatyát mindig a csizmaszárbá tűrve viselték. Elöl a csípő irányába háromszögre hajtott *piros bécsi kendőt* tűztek. A legények kalapja már fekete, bár volt amikor csak regrutakorban kapták meg a fekete kalapot, addig csak a barna vagy zöld kalapot viselték.

A különféle alkalmakat, állapotot a kalap mellé tűzött szalag vagy bokréta jelezte. A fiú, amikor már legénynek érezte magát, az idősebb legények közül keresztapát választ magának, s a legényavatás után már testszínű rózsaszín szalagot tűzött a kalapja köré. Ettől az időtől kezdve már élő virágot is tűzhetett a kalapjába, ami mindig az ünnepi alkalmat jelentette. A lányoktól kapott díszszekendőt a mellényzsebben hordták. Amikor a magyaros szabású zsinóros posztóruhát felváltotta a különböző szövetekből készült németes szabású ruha, ekkor a díszszekendő a bal mellen lévő kabátzsebbe került, és az élő virágot is ott viselték.

A legényeknek külön *táncbajáró-ruhájuk* nem volt, de a báli alkalmat valamivel mindig jelezték. A farsangi, húsvéti, búcsúi multságok alkalmával piros vagy rózsaszín muskátli vagy rozsmaring volt a kalap díszé. A katalini és szilveszteri *páros bálkor*, ha a lány elfogadta a legény meghívását, akkor aranyos rozsmaringot tűzött a legény kalapjához. Aratási ünnepkor három szál búzakalászt tűztek a kalaphoz. A szénakaszálásból hazatérőknek vadvirág, rezgő vagy csokorba kötve szamáka (vadper) volt a kalapjánál.

A regruták kalapját nemzetiszín szalaggal tekerték körbe. Hátul művirág bokréta volt, és attól több soron lógtak le fél lábszárig a piros, rózsaszín, fehér, zöld, nemzetiszín ujjnyi széles szalagok, egészen addig, amíg a legény be nem rukkolt.

A különféle tisztségeket szintén a kalap mellé tűzött kiegészítők jelezték. A *tisztlegények* úrnappor zöld tölgyfalevelet tűztek a kalapjukhoz. A farsangutoljai *legénybíró*nak árvalányhaj csokor volt baloldalt a kalapja mellett, rózsaszínű szalaggal. Kezében *legénybíró mogyorópálca*, tetején *gruspáng*- és *művirágbokréta*, majd többszínű – piros, rózsaszín, fehér, zöld – szalagból kötött csat került rá.

A legények haját ebben a korban már rendszeresen nyírták, és oldalra fésülték. A kalapot nyáron is viselték. Télen báránybőr sapkát viseltek.

Nyáron a legények legtöbbször meztláb jártak, vagy papucsot viseltek. Ünnepeken télen-nyáron, télen köznapi is csizmát hordtak.

Menyasszonyi öltözet, lakodalmi jelek, kiegészítők

Az emberi élet nagy fordulóit az öltözettel és annak kiegészítő elemeivel jelzik a legszembetűnőbben. Az emberi életben a legnagyobb esemény a lakodalom volt, ezért érthető, hogy erre az alkalomra az öltözetet a legnagyobb gondnal válogatták meg.

Vizsgált területünkön az első világháború előtt csak Esztergomban vásárolták a menyasszonyi ruhát, pártákat, koszorúkat, kellékeket. Az első világháború után Esztergomban már nem lehetett vásárolni, ekkor Párkányban nyitott üzletben, Érsekújvárott, Komáromban vagy Léván szereztek be a ruhákat.

A menyasszonyi kellékeket általában a menyasszony és édesanyja, a vőlegény és édesanyja együtt mentek megvásárolni Esztergomba, ahol három üzletben kaphatták meg. A *menyasszonbódban* a koszorúkat lehetett megvásárolni, amit külön, részekben kaptak. Külön volt a koszorú alapváza, és külön a különféle szebbnél szebb díszek: *vaszvirág*, *rezgő*, *zöld levelecskék*, *ezüst levelek*, *nefelejcs*, *gyöngyvirág*, *bársonyvirág*, *üvegvirág* (fehér anyagon gyöngyszemek), *aranyos pikkelyek*, *színes üvegből gólya* stb. Itt rendelték meg a kis és a nagy koszorút, mindenki ízlése, és anyagi helyzete szerint válogatta meg a kívánt, vagyis a divatban lévő díszeket. Az első világháború előtt több volt az üvegfigura, gólya, gyümölcs stb., és az ezüst levél, gyöngy. Később több lett a virágdísz, a *pillangó*, *rezgő* és *begyegő*.²² Minél többet vettek belőlük, annál gazdagabb volt a koszorú. E szerint értékelték a falu a koszorúkat, hogy *szegényes-e* vagy *gazdagos*. A *hajkötős bódban* a szalagokat, bokrétákat vásárolták meg, és a *rúzsabódban* a menyasszonyi ruha anyagát, a *jegying* anyagát. A menyasszony mindig színesben esküdött, kedvelték a rózsaszín különféle árnyalatait. Régebben, a 30-as évek előtt selyemben, majd *vastag selyemben* esküdött a menyasszony. Fialasszony korában ez volt a legünnepebb ruhája.

A menyasszony teljes díszbe öltöztetése után került sor a haj elkészítésére és a párták feltevésére. A pártáfeltevés külön tudománynak számított, nem értett mindenki hozzá, de minden faluban voltak ügyes kezű asszonyok, akik ezt értették. Bényben az egyik legnevezetesebb Benefi Móric juhász felesége, született Melo Rozália volt, aki több mint fél évszázadon keresztül látta el ezt a tisztséget a faluban (1982-ben halt meg). A pártát feltevő asszonyt a menyasszony édesanyja jó előre meghívta, és kikérte a tanácsát is. (Ha a menyasszony rokonságában volt ilyen, akkor övé volt az elsőbbség.) Két ügyes kezű menyecske segített neki. Megnézte a menyasszony arcát, fejét, a haj sűrűségét, hosszúságát, s aszerint alakította a koszorúkat is. A menyasszony haját befonták a *kitonóba*, majd feltették a pártát, amely három részből állott: a *nagy koszorúból* vagy *tornyos koszorúból*, a *kis koszorúból* és a 8-12 cm széles *hajkötőkből*, *szalagokból*. A *nagy koszorú* előre, a homlok fölé került, úgy, hogy a haj elől egy kissé kilátsszon. Ezután a szalagokat rakták fel, amelyeket előre elkészítettek. 8-10 cm széles *habos szalagot* használtak erre a célra, mindig kétszínűt, rózsaszínt fehérrel vagy rózsaszínt zölddel. Ezeket 10-12 cm hosszúságban ráncba szedték; a közepén, vagyis 5-6 cm-nél letűzték, összevarrták. Feltették a fejre, és az összevarrott részre ráhelyezték a *kis koszorút*. A szalagok első ráncai a két koszorú közé,

a hátsó ráncok a fejtetőre kerültek, majd hátul a szalagok (a ráncok alatt) két ágban lelógtak. Mindig a rózsaszín volt felül.

A harmincas években változás történt. A két koszorú megmaradt, de a szalagokat már csak a koszorúk közé ráncolták, a *kis koszorú* mögött simán lógtak le. Ebben az időben a zöld szalag már elmaradt.

1935 után ismét változás történt, ekkor már csak a *nagy koszorú* maradt meg, lemaradt a *kifonó*, a *kis koszorú* és a *szalagok*. Helyettük *tüllfátyol* került a *nagy koszorú* mögé. A *tüllfátyolat* a *nagy koszorú* magasságában ráncolni kezdték, azután a ráncok mindig kisebbek lettek, s a tarkónál megszűntek. A ráncokat előre összevarrták, majd *meztűzkélték* a hajhoz. A fátyol a szoknya hosszágig lógott le. Ekkor már elhagyják a *nyecces vállkendőt* is, de a *begyegőt* és a többi szalagdíszat továbbra is használták.

A második világháború után a *nagy koszorú* alacsonyabb lett, és csak művirágokból, levelekből állt, néha előfordult gyöngyvirág is. A fátyol viselése is egyszerűsödött, majd az 50-es 60-as évek között teljesen elmaradt.

A völegény rendszerint esküvőjére kapta a magyaros zsinóros ruhát, majd később szövetöltönyt. Ezt a fehér ing és csizma egészítette ki, és a kalap, amelyről a völegényt mindig meg lehetett ismerni. Kalapja körül 3–4 ujjnyi rózsaszín szalag lógott le, két ágban vállig, mellette művirágbokréta. Rózsaszín szalagot az első világháborúig a mellén is viselt.

A vőfélyek kalapjánál aranyos rozsmaringág jelezte tisztüket, a mellen művirágbokréta, 2 ujjnyi széles fehér, vagy rózsaszín szalaggal, amely a térdig lelógott.

A násznagynak nagyobb művirágbokréta és két ágban arasznyira lelógó szalagja volt a kalapja mellett. Ruházatuk egyébként a téli nagyünnepi volt.

A lakodalom valamennyi résztvevője ünnepi viseletben jelent meg, és a mellükre rozsmaringágot tűztek.

Fiatal menyecskék, házas férfiak

A menyecskekor az esküvővel kezdődik. Ekkor kapja a lány a legszebb ruha mellett az *aranyos főkötőt*, *pintlit*, szüleitől a *piros tiklis csikorgós csizmát*, völegényétől pedig a *fekete, sárga tűzéses csizmát*; keresztanyjától pedig a *lángos selymekendőt*. Ebben a korban van a legtöbb és legszebb ruhája.

Nyári nagyünnepi alkalmakkor a *todros inget viseli 10-12 alsószoknyával*, selyem *felső szoknyával* és *pruszlikkal*. A legünnepibb szoknyája és pruszlikja a vastag selyem. Színeiben a piros, rózsaszín, zöld a legkedveltebb. A *nyecces* és *tilangli* vállkendők mellett a *lángpiros rojtos selymekendőt* kedvelték, amelynek rojtjai színesek. A *pintli* az ünnepi viselet tartozéka volt az esküvő után egészen addig, amíg két gyermeke nem született az asszonynak. Azután már nem viselhette, és ünnepekre is *hátrakötő kendővel* kötötte be a fejét. A *pintlire* is és a *hátrakötő kendőre* is *felső kendő* került. A század elején egészen a harmincas évekig a *bulázó, bulyázó kendő* került a *pintli* fölé. *Bapér-* vagy gyolcsanyagból készült, 2,5 méter hosszú, 60 cm széles kendő volt, amit a *pintli* tetejére raktak, a fejet körbe tekerték vele, és vagy elől, vagy hátul a vállon lógni hagyták. Kéménden még 1938–43-ban az idős asszonyokat *bulázóban* temették el. Csak jelesebb ünnepek alkalmával használták. Ugyancsak nagyünnepi *felső kendő* volt a századfordulón a *nyecces*, de azután már a selymek kerültek előtérbe, amelyeket mindig egy *gyolcskendővel* együtt viseltek. Lábukon piros vagy fekete csizmát visel-

tek fehér harisnyával, az ünnep jelentősége szerint. A fehér harisnyát csak 2-3 évig viselhették, azután ünnepekre is barnát kellett felvenniök.

Téli ünnepi alkalmakkor a *farkaskacát* és a *belinderkendőt* viselték. Ilyenkor a *fodros ing* elmarad, helyette a *lémececs inget* viselik.

Tavasszal-ősszel a *lipityőt* vették fel, ugyancsak a *lémececs ing* fölé.

Kisebb ünnepeken nyáron kartonba öltöztek, és az elhordott ünnepi viseletet vették magukra. Táncba bőrcipőt vettek fel. Munkaruhájuk hasonlóan a lányokéhoz egyszerű, dísztelen volt. A munkaalkalomnak megfelelően öltöztek. Kisebb ünnepeken nem viselték az *aranyos főkötőt* és a *pintlit*, a *piros bécsi kendővel* vagy *rúzsás kasmirral* kötötték hátra a fejüket. Ilyenkor a bársonypapucsot vagy a fűzős cipőt vették fel, télen a fekete csizmát.

A házasemberek (férfiak) téli nagyünnepi viselete a zsinóros posztóruha, vászoning, csizma és a kalap volt. Nyáron a vászoning, ráncos gatyá, mellény, csizma, kalap. A nő ember a legénytől úgy is meg lehetett különböztetni, hogy a legény nyáron a vászongatyát a csizmaszárba tűrve viselte, míg a nő ember a csizma szár fölött. Ünnepeken a *piros bécsi kendőt* háromszögre hajtva a nő ember is viselte a ráncos gatyába tűrve.

Vasárnap délután és táncba a *vászongatyát* hordták, télen a fekete *posztómellényt és -nadrágot* viselték.

Nyáron munkába a *vászongatyát, inget* és a *melleskötényt* vették magukra. Télen a fekete posztónadrágot kifordítva viselték, de előfordult, hogy télen is a vászongatyát hordták, ilyenkor többet vettek magukra.

A férfiak haját rövidre nyírták, kalapot, báránypapucsot viseltek.

Nyáron mezítláb jártak, még vasárnap délután is, esetleg papucsot hordtak.

Korosabb menyecskék, idős férfiak

Az idősebb menyecskék öltözete inkább csak színekben különbözött a fiatalabbakétól. A világos piros színeket a sötétebb barna színek váltották fel. Ebben a korban már elmaradt a *pintli* és a *konty* viselése. Gyakori volt, hogyha a menyecskének közeli hozzátartozója halt meg, már le sem vette a sötét színű gyászruhát. Télen hétköznapiokon a *vedrátkát* viselték. A *kaci* nyáron is az ünnepi viselet tartozéka maradt. Gyakori a posztó- és lángos színű festő anyag nemcsak szoknyának, de *kacinak* és *lipityőnek* megvarrva is.

Gyászban a lángos színű ruhákat viselték. A böjti időszakban a korosabb menyecskék mindig feketébe öltöztek.

Az idősebb férfiak viselete sem különbözött a fiatalabb férfiakétól. Mind gyakrabban és hosszabb időre öltöztek a posztóruhákba vászongatyá helyett.

Általában az idősebb asszonyok és férfiak viselték a divatjamúlt öltözetdarabokat: az asszonyok a *moltonyt*, posztószoknyákat, a kékfestő anyagokat, férfiak a *juhászos inget*, vászongatyát.

Az idősebbeket ünnepi ruhájukban temetik, 15-20 évvel ezelőtt a halottat fehérben temették el.

Összefoglalás

Az Alsó-Garam mente hagyományos viseletének alakulásáról és jellemzőiről összegezőképpen megállapíthatjuk, hogy a századfordulón kivirágzott népviselet a harmincas évek végéig többször változott. A változás minden esetben a női derék meghosszabbodását, és a szoknyák rövidülését eredményezte.

A harmincas évek végére kialakult végleges forma egy csipőig meghosszabbított derekat, és sajátos módon kiképzett, rövid szoknyát eredményezett, amely egyedivé és erősen differenciálttá tette az Alsó-Garam mente viseletét. Különösen a szoknyák készítése tekinthető egyedinek, amit még akkor is megőriztek (az ötvenes évek után), amikor a felsőtesten viselt ujjasokat és pruszlik feléket a vásárolt pulóverek, blúzok és szvetterek váltották fel.

Másrészt megállapítható, és a rendelkezésre álló szakirodalom is ezt támasztja alá, hogy a vizsgált falvak férfi- és női viseletének jellemző részletei, mint az *aranyos konty*, *pintli*, egyes vállkendő fajták, vagy a lábbelik közül a piros csizma is megtalálhatók a keleti és nyugati szomszédságban elterülő falvak viseletében is, így tehát az Alsó-Garam menti viselet a múlt század végén, és századunk elején egy nagyobb táji egységbe is beilleszkedett.

A napjainkig élőknek mondható viseletben a harmincas évek végéig olyan archaikus elemek őrződtek meg, amelyek a szomszédos területeken már a századunk elején is ritkán fordultak elő.

Szójegyzék

aranyos rozmaring – aranyporral behintett rozmaring

ásó csatt – szalag, amelyet csokorra kötve, a befont haj végében viseltek

ásó hajkötő – szalag, amelyet csokorra kötve, a befont haj végében viseltek

ásó pruszlik – mellény

atlac – atlaszselyem

aszúr díszítés – szálhúzásos díszítés

bapér – vapér

báرزsony – bársony

begyegő – csokorra kötött szalag, amelyet a mellen, a gyöngy alatt viseltek

bekecs, bökös – börmellény

belinderkendő – berlinerkendő; kötött v. horgolt nagy, rojtos gyapjúkendő

bő ujjú ing – kendervászon férfiing, gallér és kézelő nélküli

bulyázó, bulázó – hosszú kendő

bundás sapka – gyapjúból kötött kisgyermeksapka

bundás süsü – bundás gyermeksapka

brüzsbarzsony – magában mintázott, egyszínű bársony

brüzs kabát – szabott ujjas

cvikli – betoldás

csatra – csokorra

csipkekötény – fehér, áttört gépi hímzésű kötény

csipkés ing – női ünnepi ing, csipke ujjakkal

csipkés ujjú ing – gépi hímzéssel készült ing

delénkendő – vékony pamutanyagból készült kendő

dómány – dolmány

áuplán bélelt – kétrétűen bélelt

farkaskaca – szabott női ujjas

farkassapka – kisgyermek mindennapi sapkája, hátul, alul fodorral díszítve

farkassüsü – – “ – “ – “ – “ – “ – “

farravaló – csokorra megkötött szalag a női ünnepi viseleten, amit hátul a csipők között helyeznek el

fékkötény – derékban kötődő kötény (fél kötény)
fényes festett – kékfestő kelme
fodros ing – női rövid derekú ing, áttört gépi himzésű, bő ujjakkal
fodros sűsű – kisgyermek mindennapi sapkája, hátul, alul fodorral diszítve
főső csat, főső hajkötő – szalag, amelyet csokorra kötve a befont haj tövéhez kötöttek
fővarrás, mizli – szegőzés
galany, galon – gyári kötőszalag
gallér – derékpánt
gombos vállkendő – pamutdudorokkal diszített vállkendő
gruspáng – örökzöld
gyarmati kendő – gyapjúkendő, nevét Balassagyarmatról kaphatta, ahol a leggyakrabban vásárolták
gyere - haza - kendő – posztókendő
gyöcsing – gyolcsing
gyöngybevaló hajkötő – csokorra kötött szalag, amelyet a mellén a gyöngy alatt viselnek
gyöngyszemes – láncszerű
hátracsapó – hátrakötő kendő
habgyöngy, ezüst gyöngy – foncsorozott üveg
hárász – gyapjú hatású pamut
hólyagránc – mélyebb, közepén levarrott hajtás, hól
hosszú ing – csipke ujjakkal, amit a könyök fölött megkötve viseltek
husolva – kopva
juhászos ing – kendervászon férfiing, gallér és kezelő nélkül
kaca, kaci – testhez szabott ujjas
kaczaj – könnyű férfikabát
kangár – kamgarn
kapcsos kaca – testhez szabott női ujjas
karravaló – a karon viselt szalag neve
kemény konty, aranyos konty – női főkötő
kétallyú alsószoknya – a szoknya aljához 20-25 cm-es részt varrnak
kétsoros kabát – két sor gombos
kezeslábas – az egész testet befedő, nyitott ülepű gyermeköltözet, amit alsóruhaként viseltek
kiőnő – virágos selyemszalag
kikötés – a női ing díszítése, himzése
kis kaca – testhez szabott ujjas, amit gyermekek viselnek
kőbász – hengerded forma (fésülködési mód)
kontyfa – faragott fadarab a befont haj összetartására (lehetett lúdtoll is)
korcos potándli – vállpántos farpárna
körülkötény – női kötény, amely körülérte a testet
kötéses gombolás – zsinörgomb
kulmivas – sütővas
lajbi – bőrmellény
lángos színű – színjátászó kékfestő
lángszínű festett – színjátászó kékfestő kelme
lebegő – szabad aljú ujjas
lémececs ing – kezelős, rövid ujjú női ing
loknis – harangaljú
lipityő – szabad aljú ujjas

mandzsetta – kézelő
mángolatlan – mángorolatlan
mamusz, tutyi – papucsféle
masli – szalagcsokor
melleskötény – mellet is takaró, rendszerint nyakba akasztott és derékban kötődő kötény
melleszoknya – kislányok, kisfiúk viselete, a szoknya és felső rész egybevarrva
moldony – posztó
mizli – szegőzés
nyakravaló – sál
nyakonvarrás – két vászonszél díszes egybedolgozása
nyalott bársony – egyszínű, magában mintázott bársony
nyecces kendő – rece mintájú kendő
ördöglakat – gyári fémszálas dísz
pálha – vállfolt
pantó – zsinórdísz
parasztkapocs – átakasztós kapocs
pargét – barhent
pártázat – madzagház
péntő – pendely (vászon alsószoknya)
pintli – fejkötő
piros bécsi – piros karton
pitgyő – csokorra kötött szalag, amelyet a mellen a gyöngy alatt viselnek
pléh – széles belső szegés
pocikszőr – posztó
poándli – farpárna
pólyakötő – piros-fehér szövött szalag
pólyavánkus – pólyapárna
pöc – toldás
pörge kalap – felhajtott karimájú kalap
rékli – kis ing
rozsdás festett – kékfestő kelme
saru – bocskor
selemkaca – testhez szabott női selyemujjas
sípujjú ing – szűk, rövid ujjú ing
süsü – gyermeksapka
számeli – szegőzés
szárnyas patkó – talpra szerelt csörgő
szőr, számárszőr – gyapjú
szvetter – kötött kabátka
tacskakendő – gyerekhordó kendő
tiklis, csörgős, csikorgós, – kemény sarkú csizma
tilangli – gyári tüllkendő
tisztiszárú – kemény szárú (tiszticsizma-szárú)
tisztlegények – a templomi szolgálatot tevő legények
trityi – kezeslábas
tutyi – papucs formájú lábbeli, öreg kalapokból varrták házilag
tuszlyi – muff, karmantyú
túrác – kézzel ráncolt, álló ránc
tüttös – gyomor

undera, unterczi – vékony ujjas, amit a férfiak az ing fölött és a mellény alatt viseltek
ülep – fenéktoldás
vállfót – vállfolt a vászoningek színére vagy fonákjára varrott vászondarab, amely a gyors kopástól védi az inget
vánkus – párna
varrott csipke – áttört gépi hímzés
vatelinos kabát – testhez szabott ujjas
vastag selem, vastag selyem – brokát
vedrátká – testhez szabott ujjas, fodor, illetve farkok nélkül
vitizgombolás – kanyargós zsinórdísz
vitizkötés – kanyargós zsinórdísz
vőlegínyruha – posztó öltözet
zseniliakendő – fényes bársonyfonalból készült kendő

Jegyzetek

- 1 Bár a szűkebb értelemben vett szakirodalomban ez a megnevezés nem fordul elő, a népszerűsítő írásokban és főleg a köztudatban ez a megnevezés általános.
- 2 A felvázolt viseleti csoportokat az elmúlt években végzett népviseleti gyűjtések eredményei alapján határoztuk meg (vö. a 6. sz. jegyzettel). A készülő viseletmonográfiában valamennyit részletesen is bemutatjuk.
- 3 John Paget leírását idézi: KRESZ 1956, 145.
- 4 KRESZ 1956, 143.
- 5 NOSÁLOVÁ 1974, 179–223; NOSÁLOVÁ 1982
- 6 Lásd a Hét hátlapján 1976–1978 között megjelent Szlovákiai magyar népviseletek c. sorozatot.
- 7 MÓRICZ é. n.
- 8 NOVÁK 1913, 61–69.
- 9 HORVÁTH 1977; KÓSA 1971, 70.
- 10 NOVÁK 1913, 61. Csak ezt az egy fajta inget ismerteti.
- 11 NOVÁK 1913, 61.
- 12 Egy-egy adatközlő említi a *péntölös inget*, amit egybeszabott vászonból varrtak, sülyesztett derékkal, lent két eresztékkal. A terepen már nem találtuk, így csak az elbeszélés alapján ismertetjük.
- 13 Novák József Lajos ismertetésében gyolcsból vagy kenderből készült. Az idős adatközlők egybehangzó állítása szerint a *pendely* mindig kendervászonból készült.
- 14 SIDÓ 1975, 221.
- 15 Novák József Lajos is említi (NOVÁK 1913, 64.).
- 16 Novák József Lajos is említi (NOVÁK 1913, 64.).
- 17 Már 1913-ban a lányok is kezdték hordani a bolti selymekendőket, de még Novák József Lajos az egyik lányt fehér *gombos kendő*ben rajzolta le.
- 18 Novák József Lajos csupán ezt a kétfajta kendőt ismerteti (NOVÁK 1913, 64.).
- 19 Novák József Lajos is közli (NOVÁK 1913, 66.).
- 20 vö. NOVÁK 1913, 66.
- 21 vö. NOVÁK 1913, 63.
- 22 SIDÓ 1975, 220.

Irodalom

- GÁBORJÁN Alíz 1976: A magyar népviseletek. Kísérlet egy összefoglalásra. Néprajzi Értesítő.
- HORVÁTH Terézia 1977: Bényi viselet. In: Magyar Néprajzi Lexikon I. Budapest, 254–257.
- KÓSA László 1971: Népviselet az Alsó-Garam mentén. In: Élet és Tudomány Kalendárium, 70–76.
- KRESZ Mária 1956: A magyar parasztviselet. 1820–1867. Budapest.
- MÓRICZ Zsigmond: Esztergom vármegye népe. Magyarország vármegyéi és városai. Esztergom vármegye. Budapest, 76–87.
- NOSÁLOVÁ, Viera 1974: Odev. In: Horehronie. Szerk. J. Mjartan. Bratislava, 179–237.
- Uő 1982: Slovenský ľudový odev. Bratislava.
- NOVÁK József Lajos 1913: Adatok Bény község néprajzához. Néprajzi Értesítő, 32–67.
- SIDÓ Zoltán 1975: A kéméendi női viselet. Irodalmi Szemle, 220–224.
- ÚJVÁRYNÉ Kerékgyártó Adrienne 1937: Magyar női haj- és fejviselet. Néprajzi Füzetek 5. Budapest.
- VARGA Marianna 1975: Garammenti népviselet. In: Népművészeti háziipar. Budapest.